

УДК 378:372:811.161.2

МІЖКУЛЬТУРНА МЕДІАЦІЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТАМИ-ІНОЗЕМЦЯМИ

Ірина Грищенко

*Державний університет телекомунікацій,
кафедра української мови
вул. Солом'янська 7, м. Київ, Україна
тел.: +38 (044) 249-25-12
ел. пошта: hryschenko_i@ukr.net*

Стаття присвячена дослідженню функції міжкультурного медіатора для викладача у процесі навчання української мови для студентів-іноземців. Зосереджено увагу на необхідності врахування іноетнічної компоненти іноземного студентства для сприйняття студентами специфіку української культури, освоєння української мови, адекватне входження до нового соціокультурного простору. При вивченні мови варто проводити ознайомлення з культурою та побутом, тлумачення різнокультурних відмінностей, зокрема, роз'яснення міжкультурної омонімії тощо.

Ключові слова: українська мова як іноземна, міжкультурна медіація, етномовна діада Свій–Інакший, етномовна тріада Свій–Інакший–Чужий

DOI

Постановка проблеми. Інтеграція України в сучасний міжнародний освітній простір ставить нові вимоги перед викладачами, зумовлює перегляд та оновлення підходів до процесу навчання. Збільшення кількості студентів-іноземців, які обрали українських ВНЗ для отримання вищої освіти, зумовлює необхідність адаптації до нових умов життєдіяльності. Відповідно, виникає нагальна потреба уведення іноземного студента у нове соціокультурне середовище, вивчення мови, історії, традицій і культури іншої країни. У процесі навчання іноземних студентів і слухачів підготовчого відділення перед викладачем постає необхідність застосування підходів і методик для розвитку комунікативних навичок, що сприяють максимально швидкому та комфортному пристосуванню до нових умов життя і навчання, формують навички міжкультурної взаємодії. На заняттях з української мови як іноземної викладач виконує функцію медіатора, здійснює культурну інтеграцію іноетнічного студента, задоволення когнітивних потреб окремої особи та групи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження медіації у процесі навчання становить значний дослідницький інтерес і входить у коло наукових зацікавлень М. Байрама, С.Віаджіо, В.Воліка, Б.Дендрінос, Г.Пенса, І.Сидор та інших. С. Неклюдов вказує на далеке від ідеальності використання для розгляду “чужого” матеріалу описових матриць, які отримані у результаті аналізу “своєї” культури (хоча дослідник і не відкидає можливостей отримання продуктивних результатів). На його думку, для вивчення життя представників іншої культури можливе за умови занурення дослідника в її знаковий світ, набуття спільного з нею досвіду та спільної мови; адекватне розуміння цього життя є неможливим без повного включення в неї. При цьому він наголошує на обмежених ресурсах такого

«включення» – суб'єкт спостереження не може повністю ототожнюватися з об'єктом [9 : 3–7]. Для пояснення специфіки етнічно “чужої” культури для етнічно “своїх”, для побудови міжетнічного полілогу прийнятним варіантом є входження “в середину” цього соціуму та отримання необхідної інформації. Саме тому вивчення української мови студентами-іноземцями викладачами-носіями мови є вагомим компонентом досягнення успіху. Також занурення в комунікативне середовище сприятиме пришвидшенню процесу вивчення мови.

Мета статті – аналіз діяльності викладача української як іноземної як міжкультурного медіатора, визначення специфіки медіативної діяльності у процесі навчання студентів-іноземців.

Виклад основного матеріалу. Основною місією медіатора є налагодження міжкультурної комунікації, особистісну комунікацію та взаєморозуміння. Медіатор має проявляти толерантність та повагу до іноетнічних традицій, звичаїв, цінностей тощо [10 : 45]. Це ставить високі вимоги до фахової підготовки викладача, значного інформаційного багажу про українську культуру та культуру тих країн, з яких приїхали студенти-іноземці. У процесі навчання української мови як іноземної має місце налагодження діади “Чужий–Інакший” (як компонент тріади “Свій–Інакший–Чужий”, в якому відбувається процес ретрансляції етнічним “Своїм” культурної інформації етнічного “Чужого” крізь призму “Своєї” культури. Унаслідок цього “не_Своя” (з об'єктивних причин), але вже й не “Чужа” культура стає “Інакшою”). Через процес дистанціювання себе від “чужих” кожна етнокультурна група намагається осмислити (у звичних для неї категоріях і термінах) свою несхожість і свою відмінність від сусідніх народів. З позиції народної традиції Чужий *може бути* і поганим, і хорошим, але в будь-якому випадку він *повинен бути* інакшим. Амбівалентний образ чужого уособлюється в різних фольклорних жанрах – легендах, прикметах і повір'ях, прислів'ях, пареміях, загадках тощо [3]. Кожен народ – свідомо, напівсвідомо або несвідомо – несе свою ідею, свій світ уявлень про себе і про етнічного Інакшого. Це природне й навіть необхідне розрізнення свого і чужого на тлі загальних завдань життєзабезпечення стає приводом, ґрунтом, місцем, де починається незгода, відмінності, суперечки і сварки. Сформоване у давні часи та закріплене на підсвідомому рівні, трактування та сприйняття представника іншого етносу як загрозу для спокою або і життя загалом міцно утримує свої позиції у свідомості сучасної людини. Часто це несвідоме відчуття використовується з метою дестабілізації соціокультурного буття людства в умовах сьогодення. У процесі вивчення іноземної мови перед викладачем стоїть завдання докласти зусилля для формування позитивного сприйняття студентами-іноземцями української мови і культури загалом, усвідомлюючи її *Інакшість*.

Часто у групах з вивчення української як іноземної присутні представники різних країн, різних етнічних груп, різних віросповідань, що сприяє інформаційному взаємообміну. Ю.Крістева у своїй статті “Полілог” говорить про існування певного типу сигніфікативної практики, яка базується на *потребі* та на *обміні інформацією*. Саме він у межах фразового висловлювання фіксує мовний суб'єкт, інші ж сигніфікативні практики, які орієнтовані на насолоду, спрямовують на здійснення цих операцій і за межами певного фразового утворення. Загалом, на її думку, текст – це “множинний діалог суб'єкта і немовний акт *відносно інстанції самої мови*: відносно фрази та її суб'єкта-підтримки, в тому розумінні, що текст припускає їх,

зумовлює їхню позицію, проте привласнює їх у «сукупності», відкритий перед безмежністю, якою він є» [7 : 162–163]. Єдність тексту виникає завдяки ритмові, існування якого не вимагає пунктуаційного поділу. Вимовлена, проголошена фраза знаходить своє існування. Проводячи паралель із давніми китайськими текстами, які можна розшифрувати лише в сукупності, Дослідниця наголошує, що полілог мовного суб'єкта дає змогу виокремити значення фразових та лексичних одиниць [7 : 164–165]. На думку авторки, полілог стосується багатьох логік, мов та екзистенцій і безпосередньо пов'язаний з явищем інтертекстуальності – ще одним поняттям, уведеним у науковий ужиток болгарською дослідницею під впливом концепції діалогізму М.Бахтіна, згідно з якою діалогізм – це мультирівневе безперервне спілкування [1]. На особливу увагу в дослідженнях Ю.Крістєвої заслуговує інтенсивність, можна навіть сказати, пристрасність, з якою вона переживає теоретичні проблеми, котрі в її викладенні раптом виявляються глибоко внутрішніми, засобом і шляхом її власного становлення. Яскраві свідчення цього знаходимо і в її статті “Полілог” (1974), і у вступній частині її книжки “Самі собі чужі” (1988). Пафос праці “Самі собі чужі” полягає в тому, щоб крізь призму описаних відмінностей подолати відсторонення чужого, викликати співчуття, продукувати нову, усвідомлену єдність. Можливо, це допоможе Чужому асимілюватися [4 : 47]. На думку Ю.Крістєвої, усвідомлюючи присутність чужинця в самому собі, людина позбувається необхідності ненавидіти його як такого. “Це симптом, який, власне, робить “ми” проблематичним, а то й неможливим, чужинець виникає разом з усвідомленням моєї відмінності, а зникає тоді, коли ми всі визнаємо себе чужими, бунтуємо проти зв'язків і спільнот” [8 : 7]. М.Горлач, аналізуючи доробок Ю.Крістєвої, вказує, що “дослідниця вивчає розвиток проблеми “Іншого” в усіх можливих його іпостасях – наприклад, як іноземця, що перебуває у чужій державі, як політичного вигнанця, що страждає через свої погляди, як людину, не належну до тої чи тої релігії або ж людину іншої раси тощо. “Іншим” вважається і той, хто не має жодних точок дотику до людей, поруч з якими він змушений жити” [5]. Хоча деякі науковці (О.Марчук, М.Горлач та ін.) тлумачать праці Ю.Крістєвої як дослідження Іншого, вважаємо за доцільне процитувати її книжку “Самі собі чужі”, де подано таке трактування чужинця: “Хто такий чужинець? Той, хто не входить до складу групи, той, хто «нею» не є, *інакший*” [8 : 123]. Отже, у своїх роботах дослідниця звертається до проблеми не лише Іншого, а й Чужого та Інакшого, прагнучі осмислити цю глибоку проблему людського буття. Трактування Ю.Крістєвої найкраще описує саму природу полілогу як багатоголосся, тобто поєднання багатьох логік і, відповідно, думок. Поліетнічні мовні групи розширюють інокультурні знання студентів, сприяють налагодженню інтолератності.

Мовлення не ототожнюється з інформацією, не обмежується лише звуковою чи синтаксичною організацією та наявним змістом або засобами висловлювання. Щоразу єдність смислу висловлювання виходить за його межі, задіюючи жести, підтексти, інтонацію, натяки, ремінісценції тощо. Ю.Ковалів вказує, що розуміння, яке здійснюється у мові, індивідуалізує суб'єкта, він творить і розвиває культуру. Проте мова не задовольняє усі потреби герменевтики. Розуміння як людський феномен глибоко занурюється у процес суб'єкт-суб'єктного діалогізму. Діалогічні відношення сприяють постійному уточненню та оновленню смислів, зумовлюють дискусії, в яких відбувається пошук істини, здійснюються спроби подолання бар'єрів

між Я та Іншим, що і забезпечує гуманітарну основу людського буття [6 : 17–21]. Ф.Бацевич визначає комунікативний акт у лінгвістиці як інтеракцію, процес, що відбувається між адресатом та адресантом на пересіченні осей простору і часу, у результаті якого і виникає текст (дискурс) [2 : 318]. Загалом, у лінгвістиці комунікацію визначають як: “1. Один із модусів існування мови (поряд з Мовою і Мовленням); 2. Смысловий та ідеально-змістовий аспект соціальної взаємодії, спілкування; операції з інформацією у спілкуванні; складова спілкування поряд з перцепцією та інтеракцією. У широкому розумінні – спілкування особистостей за допомогою мовних і паралінгвістичних засобів з метою передавання інформації” [2 : 329]. Дослідник наголошує, що сприйняття не є дзеркальним відображенням мовленнєвого процесу. Це явище є специфічним і складним, яке передбачає комунікантів під час спілкування з використанням мовного декодування [2 : 97–98]. Отже, комунікація є не лише інформаційним аудіообміном, процес комунікації залучає надлінгвістичні компоненти. У процесі навчання відбувається міжкультурна комунікація, в ході якої відбувається розуміння співрозмовниками одне одного, співпадання культурних, етнічних, морально-етичних кодів, правильне тлумачення певного культурного тексту, адекватна інтерпретація отриманої інформації.

У процесі вивчення української мови студентами-іноземцями варто пам'ятати про відмінності у культурі, зокрема, міжкультурна омонімія (вербальна та невербальна). Наприклад, в слово “кофта” в українській мові має значення: “1. Короткий жіночий одяг, 2. Коротке тепле жіноче пальто” [11], в арабській мові “кофта (Kofte) – традиційне м'ясне блюдо. Або ж яскравим прикладом невербальної міжкультурної омонімії слугує жест “ОК”, запозичений з американської культури і має значення “все добре”. Якщо в Україні, Китаї цей жест має саме таке значення, то в арабських країнах його демонстрація може стати причиною конфлікту, оскільки має образливе значення (в моїй практиці був випадок, коли студент-араб був дуже здивований, коли студент-китаєць на підтвердження того, що він мене зрозумів, показав цей жест).

Висновки. Викладач української мови у процесі навчання студентів-іноземців виконує функцію медіатора, від рівня його фахової підготовки, культурного розвитку залежить успіх оволодіння новими знаннями та їх використання для здобуття освіти. Позитивний образ *Інакшої* (уже не *Чужої*) культури у подальшому сприятиме налагодженню міжкультурної комунікації, розширенню міждержавних зв'язків в освітній та соціальній сферах, працюватиме на позитивний імідж країни.

Список використаної літератури

1. *Chen Hsueh-I.* The Concept of the “Polylogue” and Question of “Intercultural” Identity // *Intercultural Communication Studies XIX.* – 2010. – 19 (3). – PP. 54-64 [Electronic resource] – Access mode: <http://www.uri.edu/iaics/content/2010v19n3/04Hsueh-iChen.pdf>
2. *Бацевич Ф.* Основи комунікативної лінгвістики : Підручник. – Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.
3. *Белова О.* Этнические стереотипы по данным языка и народной культуры славян (этнолингвистическое исследование): дисс. ... д-ра филол. наук: 10.02.03 – славянские языки / Российская Академия Наук. Институт славяноведения. – М., 2006.

– 264 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ruthenia.ru/folklore/belova10.htm>

4. Волков А. Дискурс женщины: от Сартра к Кристевой // Українознавчий альманах. – К., 2010. – Вип. 4. – С. 46-52 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Ukralm/2010_4/Volkov.pdf

5. Горlach М. Концепт “Інший” у романній діалогії Доріс Лессінг “П’ята дитина” та “Бен серед людей” // Наукові записки ТНПУ: Літературознавство. – Львів, 2011. – № 33. – С. 239-249 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/1705/1/Gorlach.pdf>

6. Ковалів Ю. Літературна герменевтика: монографія. – Київ : ВПЦ “Київський університет”, 2008. – 240 с.

7. Кристева Ю. Полілог. – Київ : Юніверс, 2004. – 474 с.

8. Кристева Ю. Самі собі чужі. – Київ : Видавництво Соломії Павличко “Основи”, 2004. – 264 с.

9. Неклюдов С. Фольклор: типологический и коммуникативный аспекты // Традиционная культура, 2002, № 3. – С. 3–7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ruthenia.ru/folklore/neckludov67.htm>

10. Смылова О. До питання професійної підготовки лінгвістичного медіатора // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб. праць. Вип. 43. КНЛУ. – Київ, 2011. – С. 44–47.

11. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980) (Електронний ресурс). – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/kofta>

References

1. Chen Hsueh-I. The Concept of the “Polylogue” and Question of “Intercultural” Identity // Intercultural Communication Studies XIX. – 2010. – 19 (3). – PP. 54-64 [Electronic resource] – Access mode: <http://www.uri.edu/iaics/content/2010v19n3/04Hsueh-iChen.pdf>

2. Batsevych F. Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky : Pidruchnyk. – Kyiv : Vydavnychy tse ntr «Akademiiia», 2004. – 344 s.

3. Belova O. Etnicheskiye stereotipy po dannym yazyka i narodnoy kultury slavyan (etnolingvisticheskoye issledovaniye): diss. ... d-ra filol. nauk: 10.02.03 – slavyanskiye yazyki / Rossiyskaya Akademiya Nauk. Institut slavyanovedeniya. – M., 2006. – 264 s. [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa: <http://www.ruthenia.ru/folklore/belova10.htm>

4. Volkov A. Diskurs zhenshchiny: ot Sartra k Kristevoy // Ukrainoznavchiy almanakh. – K., 2010. – Vip. 4. – S. 46-52 [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Ukralm/2010_4/Volkov.pdf5. Horlach M. Kontsept “Inshyi” u romannii dylohii Doris Lessinh “Piata dytyna” ta “Ben sered liudei” // Naukovi zapysky TNPU: Literaturoznavstvo. – Lviv, 2011. – № 33. – S. 239-249 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/1705/1/Gorlach.pdf>

6. Kovaliv Yu. Literaturna hermenevtyka: monohrafiia. – Kyiv : VPTs “Kyivskiy universytet”, 2008. – 240 s.

7. Kristeva Yu. Poliloh. – Kyiv : Yunivers, 2004. – 474 s.

8. Kristeva Yu. Sami sobi chuzhi. – Kyiv : Vydavnytstvo Solomii Pavlychko

“Osnovy”, 2004. – 264 s.

9. *Nekliudov S.* Folklor: typolohycheskyi y kommunykativnyi aspekty // Tradytsionnaia kultura. 2002. № 3. – S. 3–7 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupa: <http://www.ruthenia.ru/folklore/neckludov67.htm>

10. *Smyslova O.* Do pytannia profesiinoi pidhotovky linhvistychnoho mediatora // Teoretychni pytannia kultury, osvity ta vykhovannia : zb. prats. Vyp. 43. KNLU. – Kyiv, 2011. – S. 44–47.

11. Slovnyk ukrainskoi movy. Akademichni tlumachnyi slovnyk (1970–1980) (Elektronnyi resurs). – Rezhym dostupu: <http://sum.in.ua/s/kofta>

Стаття надійшла до редакції 15.08.2017

доопрацьована 25.08.2017

прийнята до друку 12.09.2017

INTERETHNIC MEDIATION IN THE PROCESS OF STUDYING UKRAINIAN BY FOREIGN STUDENTS

Iryna Hryshchenko

*State University of Telecommunications
Ukrainian language department
7, Solomyanska Str., Kyiv, Ukraine, 03680
phone: +38 (044) 249-25-12
e-mail: hryshchenko_i@ukr.net*

The purpose of this article is to study the role of teacher on the lesson of Ukrainian for foreigners.

The process of integration Ukraine into International educational space puts new demands before contemporary teachers and requires reviewing and updating approaches to the learning process. This claims to teach foreign students in a new socio-cultural environment, studying the language, history, traditions and culture of another country. For the teacher it becomes necessary to apply approaches and techniques for the development of communicative skills in the process of teaching foreign students. Also it promotes the fastest and most comfortable adaptation into the new conditions of life and education, forms the skills of intercultural interaction.

On the lesson of Ukrainian for foreigners teacher performs the function of a mediator, implements the cultural integration of an interethnic student. The main mediator’s mission is organization of intercultural communication, personal communication and mutual understanding. The mediator should show tolerance and respect for interethnic traditions, customs, values etc.

The level of teacher’s professional skills, his cultural qualities depends on the success of mastering the new knowledge and students aspirations for education. The teacher has to form the positive perception of the Ukrainian language and culture in the process of teaching foreign students.

Key words: Ukrainian for foreigner, Interethnic mediation, interlanguage dyad Native–Inaki, interlanguage triad Native–Inaki – Alien.